

ності в організації слухового потоку. Досконала ритмічна організація музичного твору не гарантує досягнення ним регулятивного впливу на слухачів згідно з творчим задумом автора. Найменший вплив на когнітивну функцію спричиняють досить інформативні щодо складових ектофункції почуття поп-пісні, народні тощо, але інформативна і точно спрямована комунікативно продукція масової культури повністю задовольняє потребу в когнітивній інформації індивідів із обмеженим досвідом музичного сприймання. Виконавець має чітко вписуватися в рамки жанру, відповідати доволі жорстким вимогам немусичного характеру щоб отримати їх підтримку, „розкрутку”.

Література

1. Адаменко Б.А., Носуленко В.Н. Экспериментальное исследование некоторых характеристик слухового восприятия // Психофизиологическое исследование восприятия и памяти. - М., 1981. - С. 162-174.
2. Дедушенко Ж. Моторно-пластический фактор исполнительской индивидуальности // Формування творчої особистості в інформаційному просторі сучасної культури- Харків. 2004. - С. 55-64.
3. Тихомирова Н., Складар Н. Музыкальная психология: Уч. Пос. для Высш. Учеб. Заведений 1-2 уровней акредитации - К.: Глобус, 2001. - 391 с.
4. Харнонкурт Н. Музыка як мова звуків - Суми: Собор, 2002. - 183 с.
5. Revesz G. Zur Grundlegung der Tonpsychologie. Leipzig, 1913, S. 123-126.

ЦІННОСТІ БЕЗПЕКИ ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ В АКСІОЛОГІЧНОМУ ПРОСТОРІ МОЛОДІ

Лісневська Алла Олексіївна

асистент кафедри соціальної та практичної психології,
Чернігівський державний педагогічний університет імені Т.Г.
Шевченка, м.Чернігів, Україна

У статті розглядається місце цінностей безпеки життєдіяльності („соціально-політична стабільність”, „екологічно чисте довкілля”, „безпека”) в аксіологічному просторі двох груп молоді – з високим та низьким рівнем політичної активності. Наводяться результати емпіричного дослідження, які свідчать про те, що молодь з високим рівнем політичної активності має вищий рівень усвідомлення проблем, пов'язаних з життєдіяльністю суспільства, ніж молодь з низьким рівнем політичної активності, яка розглядає їх крізь призму власних інтересів.

Ключові слова: *політична активність, аксіологічний простір, цінності*

Постановка проблеми. Трансформаційні процеси, що відбуваються в українському суспільстві, закономірно позначаються на змісті індивідуальної свідомості громадян України, особливо тих, хто тільки починає свій життєвий шлях. Кризові явища в політиці й економіці, нерозв'язаність соціальних та екологічних проблем не тільки впливають на становлення світогляду кожного молодого громадянина, але й спонукають його до вироблення власної позиції щодо суспільно-політичного процесу, яка виявляється зокрема в певному рівні політичної активності. На нашу думку, політична активність – це динамічна характеристика політичної діяльності (політичної поведінки), що відображає рівень і форми залученості особистості до суспільно-політичного життя.

Політична активність визначається низкою чинників, одним з яких є ціннісно-смилова сфера особистості. Основу ціннісно-смилової сфери особистості складає система індивідуальних цінностей. Індивідуальні цінності – це усталені психічні утворення, які визначають спрямованість і сенс життя людини. Важливими характеристиками системи індивідуальних цінностей є багаторівневість, що проявляється в ієрархічній будові, й багатомірність, яка відображає особливості ставлення особистості до різних аспектів дійсності [1; 2]. Поширеним є виділення двох видів індивідуальних цінностей: термінальні цінності (цілі життєдіяльності) та інструментальні цінності (засоби досягнення цілей життєдіяльності) [3; 5].

Ціннісно-смилова сфера особистості завжди формується в конкретних культурно-історичних умовах, відображаючи в певній мірі специфіку розвитку суспільства. Тому одним із проміжних завдань нашого дослідження стало виявлення ціннісних концептів, які відповідали б реаліям сучасного життя і які дозволили б описати аксіологічний простір молоді. Результатом виконання цього завдання став перелік цінностей, які було розподілено в два списки: термінальні цінності та інструментальні цінності. Серед термінальних цінностей окрему групу утворили цінності „соціально-політична стабільність”, „екологічно чисте довкілля”, „безпека”, які умовно було названо цінностями безпеки життєдіяльності. На наш погляд, вказані цінності об'єднують почуття занепокоєності проблемами виживання й ефективного функціонування всього суспільства. Оскільки ціннісно-смилова сфера особистості є регулятором політичної діяльності (політичної поведінки), метою даного дослідження стало порівняння місця цінностей безпеки життєдіяльності в аксіологічному просторі двох груп молоді – з високим та низьким рівнем політичної активності.

Методика та організація дослідження. У дослідженні брали участь учні Чернігівського обласного педагогічного ліцею для обдарованої сільської молоді, Чернігівського загальноосвітнього навчального закладу І-ІІІ ст. №21, Чернігівського вищого професійного училища побутового обслуговування, Чернігівського професійного будівельного ліцею (*учнівська молодь* – 100 осіб віком

15-17 років); студенти Чернігівського кооперативного технікуму, Чернігівського державного інституту права, соціальних технологій та праці, Чернігівського державного педагогічного університету (*студентська молодь* – 100 осіб віком 18-21 рік); молодь, що працює в державних установах і приватних організаціях міста (*молодь, що працює* – 100 осіб віком 19-30 років). Загальна кількість учасників дослідження – 300 осіб, з них 144 чоловіки та 156 жінок, віком від 15 до 30 років. **Об'єкт** дослідження: аксіологічний простір молоді. **Предмет** дослідження: цінності безпеки життєдіяльності в аксіологічному просторі двох груп молоді – з високим та низьким рівнем політичної активності.

Стимульним матеріалом став список термінальних цінностей, зміст якого було виділено на попередніх етапах дослідження ціннісно-сислової сфери молоді [4]. Назви цінностей з короткою розшифровкою їх змісту було надруковано на окремих картках. Для встановлення семантичних зв'язків між цінностями в аксіологічному просторі двох груп молоді – з високим та низьким рівнем політичної активності – було використано метод сортування Міллера. Досліджуваним було запропоновано здійснити класифікації карток на довільну кількість груп з довільною кількістю карток у кожній групі. Слід зазначити, що застосування даної методики є частиною комплексного дослідження індивідуально-психологічних та соціально-психологічних чинників політичної активності молоді, в якому рівень політичної активності особистості було визначено за допомогою методики вивчення форм політичної участі.

Для опрацювання результатів були використані стандартні математико-статистичні процедури за допомогою комп'ютерного пакету SPSS for Windows 11.0.

Результати дослідження. Кластерний аналіз даних класифікації термінальних цінностей дозволив виділити низку кластерів, які відображають аксіологічний простір двох груп молоді – з високим та низьким рівнем політичної активності. Змістовна інтерпретація виділених кластерів здійснювалася „зверху вниз”: від інтерпретації великих класів, об'єднаних на низьких рівнях подібності, до інтерпретації дрібних класів, об'єднаних на високих рівнях подібності.

Аксіологічний простір термінальних цінностей молоді з високим рівнем політичної активності представлено в дендрограмі 1.

Перший кластер включає такі цінності, як „щасливе сімейне життя, продовження роду”, „кохання”, „здоров'я”, „повага інших, самоповага”, „відчуття себе потрібним іншим”, „гармонійні міжособистісні стосунки”, „наявність гарних і вірних друзів”, „задоволення процесом життя”. Загальний зміст вказаних цінностей відображає *сферу міжособистісних стосунків людини*. Даний кластер розпадається на два підкластери цінностей, які розкривають окремі аспекти формування та розвитку міжособистісних стосунків.

Перший підкластер репрезентовано цінностями „щасливе сімейне життя, продовження роду”, „кохання”, „здоров'я”, які об'єднує відчуття задоволення від міжособистісних стосунків, що ґрунтується на почутті глибокої прихильності до іншої людини (інших людей) та супро-

воджується задовільним самопочуттям (як фізичним, так і психологічним). На нашу думку, об'єднання вказаних цінностей в одну групу відображає традиційні уявлення суспільства, відповідно до яких людське щастя залежить насамперед від гарного здоров'я та підтримки близьких людей: батьків, коханих, подружжя, дітей.

Другий підкластер репрезентовано цінностями „повага інших, самоповага”, „відчуття себе потрібним іншим”, „гармонійні міжособистісні стосунки”, „наявність гарних і вірних друзів”, „задоволення процесом життя”. Загальним змістом, що об'єднує вказані цінності, є психологічні передумови формування та розвитку міжособистісних стосунків: прагнення людини здобути прихильне ставлення оточуючих, основане на визнанні іншими людьми її заслуг, здібностей, позитивних якостей („повага інших, самоповага”); прагнення людини відчувати, що хтось потребує її уваги, підтримки, турботи („відчуття себе потрібним іншим”); прагнення розраховувати на взаєморозуміння, взаємопідтримку, взаємодопомогу з боку інших людей („гармонійні міжособистісні стосунки”), прагнення стабільних і надійних міжособистісних стосунків, що ґрунтуються на високих моральних принципах („наявність гарних і вірних друзів”); прагнення відчувати щастя від сформованих стосунків з іншими людьми („задоволення процесом життя”).

Другий кластер включає цінності „свобода”, „впевненість у собі”, „знаходження сенсу життя”, „суспільне визнання”. Даний кластер було інтерпретовано як *самовизначення людини в житті*. Спільним змістом між вказаними цінностями є можливість людини поводитися на свій розсуд, діяти без перешкод і заборон, що ґрунтується на знаходженні нею власного призначення в житті, усвідомленні своїх сил та можливостей, визнанні її досягнень на рівні суспільства.

Третій кластер включає такі цінності, як „самоактуалізація”, „саморозвиток”, „пізнання, самопізнання”, „високооплачувана робота”, „кар'єра”, „цікава робота”, „освіта”, „матеріально забезпечене життя”, „професійний розвиток”, „творча діяльність”. Загальний зміст вказаних цінностей відображає *реалізацію людиною власного потенціалу*. Даний кластер розпадається на два підкластери цінностей, які вказують, на нашу думку, на два різні напрямки самореалізації людини.

Перший підкластер репрезентовано цінностями „самоактуалізація”, „саморозвиток”, „пізнання, самопізнання”, які об'єднує прагнення людини реалізувати свій потенціал у сфері особистісного становлення через утілення в життя задумів і мрій, осмислення власної індивідуальності, розвиток здібностей та бажаних якостей.

Другий підкластер репрезентовано цінностями „високооплачувана робота”, „кар'єра”, „цікава робота”, „освіта”, „матеріально забезпечене життя”, „професійний розвиток”, „творча діяльність”. Загальним змістом, що об'єднує вказані цінності, є прагнення людини реалізувати свій потенціал у сфері професійної діяльності. Аналіз дрібніших класів усередині цього підкластеру дозволяє зробити певні припущення щодо семантичного зв'язку між вказаними цінностями. Так, найтісніший семантичний зв'язок виявлено між цінностями „високооплачувана робота”, „кар'єра”, „цікава робота”, що відо-

бражає, на нашу думку, взаємозалежність між швидким і успішним просуванням у галузі обраної професії, підвищенням заробітної плати та розширенням перспектив у здійсненні професійної діяльності в уявленнях молодих людей. На середньому рівні подібності до цієї групи приєднуються цінності, які вказують на важливість оволодіння необхідними професійними знаннями, навичками, уміннями („освіта”), досягнення певного рівня матеріального добробуту як показника професійної успішності („матеріально забезпечене життя”), професійного вдосконалення як однієї з умов почуття задоволення від виконання професійних обов'язків („професійний розвиток”), розвитку своїх здібностей у процесі здійснення професійної діяльності („творча діяльність”).

Четвертий кластер включає цінності „безпека”, „екологічно чисте довкілля”, „соціально-політична стабільність”, „віра в Бога”. Загальним смисловим інваріантом, який об'єднує цінності даного кластеру і визначає його інтерпретацію, є *усвідомлення людиною залежності благополуччя власного життя від загальних проблем людства*. Вказані цінності відображають семантичний зв'язок між станом людини, коли вона відчуває, що їй ніщо не загрожує, та чинниками природного, економічного, політичного, духовного характеру.

Аксіологічний простір термінальних цінностей молоді з низьким рівнем політичної активності представлено в дендрограмі 2.

Перший кластер включає такі цінності, як „високооплачувана робота”, „кар'єра”, „цікава робота”, „професійний розвиток”, „освіта”, „соціально-політична стабільність”, „екологічно чисте довкілля”, „безпека”, „матеріально забезпечене життя”. На нашу думку, цінності цієї групи вказують на *професійну діяльність людини в широкому соціальному контексті*. Даний кластер розпадається на два підкластери цінностей, які відображають різні передумови здійснення людиною професійної діяльності.

Перший підкластер репрезентовано цінностями „високооплачувана робота”, „кар'єра”, „цікава робота”, „професійний розвиток”, „освіта”. Цінності цього підкластеру об'єднує спрямованість на професійне самовизначення, професійне вдосконалення, досягнення високого статусу в обраній професії, що залежить від індивідуальних зусиль людини. Трудова діяльність розглядається при цьому не лише як джерело заробітку, але й як засіб самореалізації.

Другий підкластер репрезентовано цінностями „соціально-політична стабільність”, „екологічно чисте довкілля”, „безпека”, „матеріально забезпечене життя”. Цінності цієї групи відображають, на наш погляд, особливості розвитку суспільства, які або сприяють, або заважають здійсненню індивідуальної трудової діяльності. Важливого значення набувають політична стабільність, економічний і культурний розвиток суспільства, некорупційність органів державної влади, розв'язаність екологічних проблем, соціальний захист громадян тощо.

Другий кластер включає цінності „задоволення процесом життя”, „творча діяльність”. Зміст даного кластеру було інтерпретовано як *продуктивність людського існування*. Об'єднання вказаних цінностей в одну групу відображає, на наш погляд, розуміння того, що повноцін-

ність людського життя можлива лише за умови діяльності, прийнятої створенням нового, елементами вдосконалення, збагачення, розвитку.

Третій кластер включає такі цінності, як „щасливе сімейне життя, продовження роду”, „кохання”, „гармонійні міжособистісні стосунки”, „наявність гарних і вірних друзів”, „відчуття себе потрібним іншим”, „повага інших, самоповага”, „суспільне визнання”. Загальний зміст даного кластеру вказує на *сферу міжособистісних стосунків людини*. Цей кластер розпадається на два підкластери цінностей, які відображають різні аспекти формування та розвитку міжособистісних стосунків.

Перший підкластер репрезентовано цінностями „щасливе сімейне життя, продовження роду”, „кохання”, „гармонійні міжособистісні стосунки”, „наявність гарних і вірних друзів”, „відчуття себе потрібним іншим”. Загальним змістом, що об'єднує вказані цінності, є формування міжособистісних стосунків на принципах спорідненості, сердечної прихильності, спільності інтересів. Головними ознаками таких стосунків є взаєморозуміння, взаємопідтримка, взаємодопомога, відчуття спільності з іншими людьми.

Другий підкластер репрезентовано цінностями „повага інших, самоповага” і „суспільне визнання”, які відображають прагнення людини здобути схвалення своїх позитивних якостей, досягнень не тільки на рівні референтних груп, але й на рівні суспільства, що є важливою умовою почуття поваги до самого себе.

Четвертий кластер включає цінності „знаходження сенсу життя”, „віра в Бога”, „саморозвиток”, „впевненість у собі”, „самоактуалізація”, „здоров'я”, „свобода”, „пізнання”. Зміст даного кластеру було інтерпретовано як *особистісне самовизначення і самовдосконалення людини*. Даний кластер розпадається на два підкластери цінностей, які вказують на різні напрямки цього процесу.

Перший підкластер репрезентовано цінностями „знаходження сенсу життя”, „віра в Бога”, які об'єднує прагнення людини осмислити сутність людського існування та розвитку, знайти власне призначення в житті.

Другий підкластер репрезентовано цінностями „саморозвиток”, „впевненість у собі”, „самоактуалізація”, „здоров'я”, „свобода”, „пізнання, самопізнання”, які відображають спрямованість людини на самовдосконалення та самореалізацію, що ґрунтується на її задовільному фізичному і психологічному самопочутті, сповненні віри у власні сили, набутті здатності самостійно визначати своє життя, прагненні розвивати свої здібності та бажані якості.

Висновки. Результати емпіричного дослідження дозволяють дійти висновку, що цінності безпеки життєдіяльності („соціально-політична стабільність”, „екологічно чисте довкілля”, „безпека”) займають різне місце в аксіологічному просторі двох груп молоді – з високим та низьким рівнем політичної активності. Якщо в аксіологічному просторі молоді з високим рівнем політичної активності вони утворюють окрему смислову групу, то в аксіологічному просторі молоді з низьким рівнем політичної активності вони є частиною іншої смислової групи. На нашу думку, це означає, що молодь з високим рівнем політичної активності в більшій мірі усвідомлює

проблеми, актуальні для всього суспільства, ніж молодь з низьким рівнем політичної активності, яка розглядає їх виключно крізь призму індивідуальних інтересів.

Цікавим виявилось поєднання цінностей безпеки життєдіяльності з іншими цінностями в аксіологічному просторі двох груп молоді – з високим та низьким рівнем політичної активності. Так, у групі молоді з високим рівнем політичної активності було виявлено найтісніший семантичний зв'язок між цінностями безпеки життєдіяльності та цінністю „віра в Бога”, а в групі молоді з низьким рівнем політичної активності – цінністю „матеріально забезпечене життя”. На наш погляд, це вказує на те, що молодь з високим рівнем політичної активності надає проблемам розвитку суспільства духовного, ідеологічного характеру, у той час як молодь з низьким рівнем політичної активності – матеріального, прагматичного характеру.

Виявлені особливості ціннісно-сислової сфери двох груп молоді – з високим та низьким рівнем політичної активності – дозволяють зробити лише певні припущення щодо детермінації політичної активності молоді, оскільки на цей процес впливає ціла низка чинників, і ціннісно-сислова сфера особистості – лише один із них. Тому проблема дослідження чинників полі-

тичної активності – як індивідуально-психологічних, так і соціально-психологічних – не є остаточно розв'язаною і потребує подальшої розробки.

Література

1. Бубнова С.С. Ценностные ориентации личности как многомерная нелинейная система // Психологический журнал. – 1999. – Том 20. – №5. – С. 38-44.
2. Дмитриев В.Ю. Концептуальные основания новых методических подходов к изучению структуры ценностных ориентаций личности // Вісник Чернівецького державного педагогічного університету імені Т.Г. Шевченка. Випуск 11. Серія: психологічні науки: Збірник наукових праць. – Чернівці: ЧДПУ, 2002. – №11. – С. 44-52.
3. Леонтьев Д.А. Методика изучения ценностных ориентаций. – М.: СМЫСА, 1992. – 17 с.
4. Лісневська А.О. Особливості соціальних цінностей молоді в період трансформаційних процесів у суспільстві // Актуальні проблеми практичної психології. Збірник наукових праць. – Херсон: ПП Вишемирський В.С., 2006. – С. 132-135.
5. Ядов В.А. О диспозиционной регуляции социального поведения личности // Социальная психология: Хрестоматия: Учеб. пособие для студентов вузов / Сост. Е.П. Белинская, О.А. Тихомандрицкая. – М.: Аспект Пресс, 1999. – 416-432.

ВПЛИВ КОЛЕКТИВНОЇ УПРАВЛІНСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НА ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ ОРГАНІЗАЦІЇ

Літвінова Ольга Володимирівна

кандидат психологічних наук, доцент кафедри психології Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля, м. Луганськ, Україна

Шейко Еліна Петрівна

аспірант кафедри психології Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля, м. Луганськ, Україна

В статті проаналізовано особливості формування та розвитку екологічної культури організації; з'ясовано особливості впливу колективної управлінської діяльності на формування екологічної культури організації; визначено роль ціннісно-сислової сфери управлінців в формуванні екологічної культури організації. Джерел – 11.

Ключові слова: *культура, екологічна культура, колективний суб'єкт управління, ціннісні орієнтації, екологічна самосвідомість.*

Актуальність дослідження. Динаміка розвитку суспільства та поява можливостей для розкриття професійного потенціалу сучасного управлінця вимагає від нього не тільки знання економічних і політичних механізмів ринку та законів розгортання нових форм діяльності, але й здатності до „екологічного” управління, постійної роботи над екологічними вдосконаленнями виробничих процесів. Сьогодні поряд із зростанням великої кількості фірм, корпорацій, організацій, економічної діяльності має ставитись питання екологічної культури організацій взагалі, та її керівників зокрема.

Екологічна свідомість має бути однією з важливих складових і детермінант масової свідомості. Вона повинна сприяти корекції сучасного способу життя людей, зокрема екологічному розвитку виробництва та розвитку стосунків людини з довкіллям загалом, з метою гаранту-

вання екологічно безпечних умов існування та розвитку суспільства.

Постановка проблеми. Конструктивне вирішення проблеми ліквідації глобальної екологічної кризи неможливе поза рамками екологічної культури, яка виступає необхідною передумовою оптимізації взаємовідносин суспільства та природи. Погіршення стану довкілля підвищує комплекс екологічних вимог, що стосуються управління й вимагає аналізу виробництва з точки зору його екологічної культури.

Процес професійної підготовки майбутніх управлінців має спиратись на психологічні закономірності становлення особистості та враховуючи специфіку поведінки і діяльності людини. Дослідження екологічної культури пов'язано з пошуком шляхів підвищення екологічної безпеки управлінської діяльності та з оптимізацією екологічної складової професійної свідомості управлінця.